INOVAȚII LEXICALE ÎN TEXTUL BIBLIC ACTUAL

DR. DANA-LUMINIȚA TELEOACĂ
Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti", București
danielateleoaca@gmail.com

Résumé: L'approche du problème du *conservatisme* linguistique d'un texte (ecclésiastique) uniquement du point de vue des phénomènes archaïques de langue n'est qu'un approche unilateral; c'est pourquoi il faut nécessairement ajouter à ce type de démarche l'opération d'investigation du 'néologique' dans un certain texte religieux. Dans notre étude – une recherche comparative synchronique ('orhodoxe/ catholique/ protestant') – on s'est intéressé au problème de la distribution particulière des unités lexicales néologiques dans chacune des versions bibliques prises en discussion, démarche à traves laquelle nous avons essayés d'ébaucher un possible modèle méthodologyque appliquable à l'analyse du „néologique" dans le texte religieux (biblique), un modèle qui permette la dissociation entre les faits lexicaux de *continuité linguistique*, d'une part, et les phénomènes *d'innovation linquistique*, d'autre part. La dernière section de cette étude a été consacrée au problème de l'adéquation/l'inadéquation sémantico-conceptuelle et stylistique du fond lexical néologique délimité dans le texte biblique actuel.
Mots-clés: biblique, comparatif, néologique, innovation linguistique, continuité linguistique, (in)adéquation sémantico-stylistique

1. Precizări preliminare

Într-un studiu recent (Teleoacă 2011b), având drept corpus de lucru un număr de patru versiuni biblice[1], ne propuneam să urmărim g r a d u l d e a r h a i c i t a t e al textului biblic actual, în speţă neotestamentar (*Evanghelia după Matei*), într-o cercetare comparativă „ortodox/ catolic/ protestant". Aspectele l e x i c o - s e m a n t i c e analizate – arhaisme lexicale, termeni rari şi din fondul lexical mai vechi al limbii

[1] Cf. *Biblia sau Sfânta Scriptură*, 1988, versiune ortodoxă (BO), *Biblia sau Sfânta Scriptură a Vechiului şi Noului Testament*, 1980 (BI), *Biblia sau Sfânta Scriptură. Vechiul şi Noul Testament*, 1990, versiune protestantă (BP), respectiv *Noul Testament Catolic*, 1992 (NTC). Cât priveşte *Biblia de la Ierusalim,* trebuie spus că, deşi lipsită de orice indicaţie de validare din partea vreunei autorităţi ortodoxe (tipicul „tipărit/ă cu bincuvântarea" urmat de numele unui arhiereu şi de menţionarea demnităţilor lui) şi prezentând indiciile editării de către o societate protestantă, această versiune promovează, aşa cum vom avea ocazia să constatăm pe parcursul analizei noastre, un cod care sugerează o puternică tendinţă de înscriere în tradiţia literaturii ortodoxe de limbă română, având în mod evident o predilecţie pentru arhaism, împinsă din nefericire până dincolo de caracteristicile autentice ale vechiului scris bisericesc românesc. Tocmai această deliberată opţiune pentru arhaism ne-a determinat să includem în comparaţie acest text, ca o modalitate de delimitare între diverse trepte de tradiţionalism lingvistic.

BDD-A19617 © 2012 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 12:18:30 UTC)

române, sensuri arhaice şi specifice textului bisericesc, termeni/ semantisme specific populare, exprimarea perifrastică, termeni slavi (slavoni)/ termeni latini (latinisme) – au demonstrat cu prisosinţă propensiunea deosebită a versiunii de cult ortodoxe pentru cultivarea, inclusiv în etapa actuală de evoluţie a limbii române, a 'arhaicului', nu de puține ori cu conservări semnificative la nivel popular/ regional. Abordarea problemei conservatorismului unui text (bisericesc) la nivel lingvistic exclusiv din perspectiva fenomenelor arhaice de limbă este însă una unilaterală, impunându-se de aceea coroborarea acestui tip de demers cu acela al investigării 'neologicului' în interiorul unui text bisericesc sau altul.

În cele ce urmează, pornind de la versiunile biblice menţionate anterior, vom proceda la delimitarea f o n d u l u i n e o l o g i c de termeni identificabil în textul biblic actual, atenţia fiindu-ne reţinută de d i s t r i b u ţ i a s p e c i f i c ă a unităților lexicale neologice în f i e c a r e dintre cele patru versiuni evanghelice (demers prin care am încercat să schiţăm şi o posibilă metodologie de abordare a „neologicului" în textul bisericesc actual), precum şi de o serie de aspecte legate de utilizarea mai mult sau mai puțin adecvată (la nivel semantico-conceptual, dar şi stilistic) a neologismelor.

2. Inovații lexicale

2.1. Împrumuturi propriu-zise

În studiul de față soluțiile etimologice au fost indicate prin coroborarea informațiilor consemate în următoarele surse lexicografice: CDDE, CDER, DEX 1998, DÎL-R, DN, MDN, MDA (I, II), PEW, REW şi TDRG (I, II, III), pentru discuția noastră prezentând relevanță conceptul de „etimon direct", iar nu cel de „etimon îndepărtat". Precizarea îşi dovedeşte utilitatea având în vedere faptul că sunt situații în care termeni greceşti la origini au pătruns în română prin filieră neolatină, cel mai adesea prin limba franceză, în consecinţă aceştia fiind incluşi în inventarele noastre neologice (cf. *infra*, *satan*, *eunuc*, *paralitic*, *taxă*, *prozelit* ş.a.).

Am inclus în lista noastră şi termeni care, la prima vedere, nu au nici o legătură cu conceptul de „neologism". Este, de pildă, cazul lui *lunatic* (cf. *infra*), termen moştenit (cf., de exemplu, PEW 996 sau CDDE 1020), cum demonstrează, printre altele, prima atestare a acestuia [sec. al XVI-lea], respectiv varianta *lunat**e**c,* consemnată în textele vechi (cf., de exemplu, BIBLIA 1688 4:24), şi, foarte probabil, reintrat în limbă, în epoca modernă (printr-un împrumut savant, cf. varianta modernă *lunat**i**c*), aspect susținut şi de includerea sa în dicționarele de neologisme ale limbii române (cf. DN, MDN) şi nu numai[2].

[2] Explicația prin latina savantă şi prin franceză apare şi în DEX, respectiv în MDA (A-ME) 2010. De precizat şi faptul că lat. *lunaticus* figurează în REW 5165 cu descendenți exclusiv în logudoreză şi în corsicană, realitate lingvistică ce susține şi posibilitatea împrumutării termenului latinesc menționat, într-o etapă ulterioară, în majoritatea limbilor romanice.

BDD-A19617 © 2012 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 12:18:30 UTC)

În principiu, am considerat „neologic" orice termen din textele biblice supuse investigaţiei cu etimologie latină (savantă)/ neolatină (în speţă, franceză, mai puţin italiană)/ latino-romanică, dar şi termeni cu etimologie multiplă, pentru care s-a propus, pe lângă o serie de soluţii etimologice (greaca, germana ş.a.), şi explicaţia prin „latina savantă"/ „neolatină"/ „latino-romanică"[3]. Se înţelege că în aria noastră de cercetare au intrat inclusiv derivatele pe teren românesc de la astfel de termeni, respectiv o serie de calcuri semantice şi structurale (unităţi lexicale, dar şi frazeologice) realizate după model (latino)-romanic.

Prin urmare, este vorba despre o serie de cuvinte din categoria celor care „au schimbat aspectul limbii române, *încadrând-o din nou în spiritualitatea romanică şi îndepărtând-o de comunitatea balcanică* (s.n.), în care o înglobase mai ales cultura ce venea din Bizanţ" (Puşcariu 1976, I: 415). Cum se ştie, calitatea de cuvânt nou se pierde cu timpul, iar ceea ce a fost cândva „neologism" devine termen de uz general, uneori, din diverse motive, putându-se chiar arhaiza (cf. *infra*, vb. precum a *libera* sau *a conlocui*). Aşa s-a întâmplat cu multe grecisme şi turcisme, precum şi cu o serie de împrumuturi din neogreacă. Spre deosebire de acestea – cum se admite îndeobşte în literatura de specialitate –, împrumuturile lexicale de origine latino-romanică nu-şi pierd calitatea de neologisme în limba română decât dacă încetează să mai fie folosite. În aceeaşi situaţie se află, de fapt, şi unele împrumuturi intrate în română din greacă şi apoi din latină ori din limbile occidentale. Devenind cuvinte internaţionale şi fiind termeni de cultură şi de civilizaţie, aceste împrumuturi continuă să rămână neologisme din punctul de vedere al lingvisticii româneşti, deşi unele dintre ele au în limba noastră o vechime de cel puţin două secole. Sunt aspecte ce susţin necesitatea coroborării criteriului „cronologic-etimologic" cu cel „cultural", respectiv cu cel al „difuzării" unui termen în diverse arii lingvistice. În lumina celor spuse, se înţelege de ce în inventarele noastre figurează, alături de termeni precum *public*, *naţiune*, *sanctuar*, *figură*, *inscripţie*, *spirit*, *jandarm*, *a practica*..., şi alţii, cum sunt: *demon*, *demonizat*, *epidemie*, *filacteriu*, *genealogie*, *profet*, *prozelit* etc.[4].

genealogie (fr. *généalogie*, lat. *genealogia*): „*Genealogia* lui Isus Hristos, fiu al lui David, fiu al lui Avram" (NTC 1:1; cf. şi BP)/ BI, BO: *neam*; *deportare* (fr. *déporter*, lat. *deportare*): „... pe timpul *deportării* la Babilon" (NTC 1:11)/ BI, BO, BP: *strămutare*;

[3] Punctul nostru de vedere este în conformitate, de exemplu, cu principiile care au guvernat întocmirea inventarelor lexicale din DÎL-R, lucrare lexicografică în care statutul de „împrumut latino-romanic" este asociat inclusiv cu termeni pentru care s-a propus etimologia multiplă, mai exact şi cu unităţi lexicale raportabile din punct de vedere etimologic deopotrivă la latină (aspectul cult, savant) / o limbă neolatină, cât şi la un idiom neromanic (cel mai adesea, germana, maghiara, neogreaca, polona, rusa sau vechea slavă) (a se vedea DÎL-R: 11-12). Cât priveşte împrumuturile cu etimologie latino-romanică sau neogreceasc ă, în lucrarea citată se vorbeşte despre „termeni latino-greceşti", identificabili îndeosebi în scrierile autorilor care cunoşteau în egală măsură latina şi greaca (cf. *ibid.*, 18-19).

[4] Discuţia va fi aprofundată în secţiunea **3.**

BDD-A19617 © 2012 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 12:18:30 UTC)

profet (fr. *prophète*, lat. *propheta*, gr. *prophetes*)[5]: „... care spune prin gura *profetului*" (NTC 1:23; cf. şi *ibid.*, 2:5)/ BI, BO: *prooroc*; BP: *proroc*; cf. şi vb. *a profeți* (< *profet*): „Oare nu în Numele Tău *am profețit* şi nu în Numele tău am scos demoni...?" (NTC 7:22; cf. şi *ibid.*, 11:13; 26:68)/ BP: *a proroci*; BO, BI: *a prooroci*; *a se informa* (fr. (*s'*)*informer*, lat. *informare*): „Mergeți şi vă *informați* cu deamănuntul despre copil" (NTC 2:8)/ BI, BO, BP: *a cerceta*; *public* (lat. *publicus*, fr. *public*): „Pregătirea activității *publice* a lui Isus" (subtitlu cu care se deschide cap. 3, NTC); *activitate* (fr. *activité*, lat. *activitas*, *-atis*): „*Activitatea* lui Isus în împrejurimile Galileii" (NTC, p. 140); *demonizat* (fr. *démonisé*)[6], *lunatic* (lat. *lunaticus*, fr. *lunatique*)[7], *paralitic* (lat. *paralyticus*, ngr. *paralitikós*, fr. *paralytique*), *posedat de demon* (fr. *posséder*, fr. *démon*): „pe *demonizați* şi *lunatici*" (BO 4:24); „*posedați de demon* şi *paralitici*" (BP)/ BI: *îndrăciți şi slăbănogi*; cf. şi „Doamne, ai milă de fiul meu, căci este *lunatic* şi mult suferă" (NTC 17:5); *predică* (< *a predica* < lat. *praedicare*): „*Predica* lui Ioan Botezătorul" (subtitlu cap. 3, NTC); „*Predica* de pe munte" (BO, cap. 5)/ BI, BP: *cuvântare*; cf. şi vb. *a predica*: „În zilele acelea apare Ioan Botezătorul, care *predică* în deşert Iudeilor[8]" (NTC 3:1; cf. şi *ibid.*, 11:1); „Evanghelia aceasta a împărăției *va fi predicată* în toată lumea" (BP 24:14)/ BO, BI: *a se propovădui*, *a fi propovăduită*; cf. şi *predicator* (fr. *prédicateur*): „Răsplata celor ce primesc *predicatori*" (NTC: 127); *sandală* (fr. *sandale*): „eu nu sunt vrednic nici să-i duc *sandalele*" (NTC 3:11; cf. şi *ibid.*, 10:10)/ BP, BO: *încălțăminte*; BI: *încălțămintele*; *reparat* (fr. *réparer*, lat. *reparare*): „Văzu alți doi frați, [...], la *reparatul* rețelelor" (NTC 4:21)/ BI, BP: *a cârpi*; BO: *a-şi drege*; *barcă* (it. *barca*): utilizat în textul catolic în alternanță cu termenul moştenit *luntre*: „în *luntre* cu Zebedeu" (NTC 4:22); „Ei lăsară numaidecât *barca*" (*ibid.*)/ BI, BP, BO: *corabie*; *discipol* (lat. *discipulus*, fr. *disciple*): „şi *discipolii* săi veniră lângă el" (NTC 5:1)/ BP, BO, BI: *ucenic*; *spirit* (lat. *spiritus*, it. *spirito*): „Fericiți cei săraci cu *spiritul*" (NTC 5:3); „El cu un cuvânt a scos *spiritele* rele" (*ibid.*, 8:16); „ci în voi vorbeşte *Spiritul* Tatălui vostru" (*ibid.*, 10:20; cf. şi 12:28); „Când *spiritul* necurat a ieşit dintr'un om..." (*ibid.*, 12:43)/ BI, BO, BI: *duh*; *cauză* (lat. *causa*, fr. *cause*): „Ferice de cei prigoniți din *cauza* dreptății" (BP 5:10); „iar din *cauza* mea veți fi duşi dinaintea guvernatorilor..." (NTC 10:18); *a insulta* (fr. *insulter*, lat. *insultare*): „Ferice va fi de voi când, din cauza mea, oamenii vă *vor insulta*" (BP 5:11); „Trecătorii îl *insultau*" (NTC 27:39)/ BO, BI: *a ocărî*; *perfidie* (fr. *perfidie*): „*Perfidia* marilor preoți" (NTC, p. 190); *candelabru* (fr. *candélabre*, lat. *candelabrum*): „... [nu pui sub obroc candela aprinsă] ci pe *candelabru*, ca să lumineze tuturor celor din casă" (NTC 5:15)/ BP, BI, BO: *sfeşnic*; *jandarm* (fr. *gendarme*): „... şi judecătorul [te va da] pe mâna *jandarmului*" (NTC 5:25)/ BI: *temnicer*; BO: *slujitor*; BP: *ofițer*; *act* (lat. *actum*, fr. *acte*): „Cine-şi va lăsa soția, să-i dea *act* de despărțire" (NTC 5:31)/ BI, BO:

[5] Atestat relativ târziu, anume în anul 1825 (cf. TDRG III, unde *profet* este explicat prin italiană şi franceză; în MDA II se acceptă soluția latină şi franceză).

[6] În MDA I, adjectivul este explicat ca formație internă.

[7] Cu observațiile formulate anterior. Cf. şi *infra*, **3.**

[8] Ortografiat cu majusculă, probabil sub influența originalului francez. Cf. şi „Văzând că mulți *Farizei* şi *Saducei* (*s.n.*) veneau la botezul său..." (NTC 3:7).

BDD-A19617 © 2012 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 12:18:30 UTC)

carte; BP: *scrisoare*; *concubinaj*[9] (fr. *concubinage*): „Oricine îşi va lăsa soţia în afară de *concubinaj*, o împinge la adulter" (NTC 5:32)/ BO, BP: *desfrânare*; BI: *curvie*; *a practica* (fr. *pratiquer*): „... dar oricine le *va practica* şi va învăţa pe alţii" (BP 5:19)/ în celelalte versiuni: *a păzi*, *a face*; *ofiţer* (fr. *officier*, pol. *oficer*, rus. *ofiţer*)[10]: „... ca nu cumva potrivnicul să te dea judecătorului, iar judecătorul să te dea *ofiţerului*" (BP 5:25)/ în celelalte versiuni: *slujitor*, *temnicer*, *jandarm*; *a comite* (lat. *committere*, fr. *commettre*), *adulter* (fr. *adultère*, lat. *adulterum*): „*Să nu comiţi adulter*" (BP 5:27); „Să nu săvârşeşti *adulter*" (BO); „Să nu faci *adulter*" (NTC)/ BI: „*Să nu preacurveşti*"; *divorţat* (< a *divorţa* < fr. *divorcer*): „... şi cine se căsătoreşte cu *cea divorţată* comite adulter" (BP 5:32; cf. şi *ibid.*, 19:9)/ celelalte versiuni: *lăsată*; *a insulta* (fr. *insulter*, lat. *insultare*): „... rugaţi-vă pentru cei care vă *insultă* şi vă prigonesc" (BP 5:44)/ în celelalte versiuni: *a asupri*, *a vătăma*; *corp* (fr. *corps*, lat. *corpus*)[11]: „Ochiul este lumina *corpului*" (NTC 6:22); „Luaţi şi mâncaţi, acesta este *corpul* meu" (NTC 26:27)/ BP, BO, BI: *trup*; *a nutri* (lat. *nutrire*, sec. XIX): „nici nu seceră, nici nu adună în grânare [despre zburătoarele cerului], iar Tatăl vostru ceresc le *nutreşte*" (NTC 6:26)/ în celelalte versiuni: *a hrăni*; *perlă* (fr. *perle*, it. *perla*, germ. *Perle*): „Să nu aruncaţi *perlele* voastre înaintea porcilor" (BP 7:6; cf. şi NTC)/ BO, BI: *mărgăritare*; *demon* (fr. *démon*, lat. *daemon*)[12]: „... au nu în numele Tău am scos *demoni*?" (BO, BP 7:22; cf. şi *ibid.*, 9:33) (/ BI: *drac*); cf. şi NTC 12:28: „Dar dacă eu scot *demonii* cu ajutorul Spiritului lui Dumnezeu..."; *febră* (lat. *febris*, it. *febbre*): „a văzut pe soacra acestuia zăcând în pat şi având *febră*" (BP 8:14; NTC 8:15)/ BO, BI: *friguri*; *demnitar* (fr. *dignitaire*, după *demn*): „Vindecarea unei femei şi învierea fiicei unui *demnitar*" (NTC, p. 121); *hemoragie* (fr. *hémorrhagie*): „Şi iată, o femeie care de doisprezece ani avea o *hemoragie*, a venit pe dinapoi şi s-a atins de poala hainei Lui" (BP 9:20)/ BI, BO, NTC: *scurgere de sânge*; *rege* (lat. *regem*, sec. XIX): „iar din cauza mea veţi fi duşi dinaintea guvernatorilor şi *regilor* spre mărturie" (NTC 10:18; cf. şi BO)/ BI, BP: *împărat*; cf. şi *regat* (< *rege* + *-at*): „Orice *regat* dezbinat împotriva lui însuşi se năruie" (NTC 12:25; cf. şi *ibid.*, 24:7)/ BI, BP, BO:

[9] Textul catolic „nu se sfieşte" să facă apel la un termen „foarte la modă".

[10] Termen atestat în 1695 (cf. DÎL-R: 256, care admite etimologia multiplă: pol., rus., germ., cu specificarea că, în limbile menţionate, termenul respectiv reprezintă lat. *officiarius*. Aceeaşi explicaţie figurează şi în TDRG II).

[11] Termen atestat în a doua jumătate a sec. al XVIII-lea (1774), cf. TDRG I, care admite etimologia multiplă (latină savantă, franceză şi rusă). În CDER 2438 latina savantă este considerată drept origine îndepărtată, termenul latin pătrunzând în română mai întâi prin limbile germană şi rusă, respectiv, într-o etapă ulterioară, prin medierea fr. *corps*.

[12] Explicaţie etimologică prezentă nu numai în dicţionarele de neologisme ale limbii române, ci şi în MDA I. Alte surse lexicografice pledează pentru neogreacă şi slava bisericească (a se vedea, de exemplu, TDRG II), respectiv pentru mediogreacă (cf. CDER 2850). Prin neogreacă trebuie însă să se explice varianta (arh., reg.) *dimon* (cu reducerea diftongului aiv din greaca veche), *demon* fiind evident o formă mai târzie, latino-romanică (livresc, în limba română se utilizează şi *daimon*, un reflex al v. gr. daivmon). În plus, includerea lui *demon* în corpusul neologic delimitat se justifică şi în virtutea circulaţiei sale internaţionale (a se vedea prezenţa acestuia în idiomuri romanice, dar şi germanice etc.), precum şi a „substratului" său cultural (în speţă, religios) [cf. *supra*, observaţiile noastre]. Sunt, probabil, argumente ce au putut fi „valorificate" şi de autorii dicţionarelor de neologisme, în decizia de includere a acestui termen în corpusul neologic.

BDD-A19617 © 2012 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 12:18:30 UTC)

împărăție; *a saluta* (lat., it. *salutare*): „La intrarea voastră în casă, *salutați*-l..." (BP 10:12; cf. şi NTC; cf. şi *ibid.*, 26:49)/ BO, BI: *a ura de bine*; *plecăciune*; *bucură-Te*; cf. şi *salutare*: „... le plac *salutările* prin pieţe" (BP 23:7; cf. şi NTC: *să fie salutați*)/ BI, BO: *plecăciuni*; *prudent* (fr. *prudent*, lat. *prudens*, *-ntis*): „Fiți dar *prudenți* ca şerpii" (BP 10:16)/ BO, BI: *înțelepți*; NTC: *simpli*; *tribunal* (fr., lat. *tribunal*): „Luați seama la oameni: vă vor da pe mâna *tribunalelor*..." (NTC 10:17)/ în celelalte versiuni: *soboare*, *sinedrii*, *sinedriști*; *a compara* (fr. *comparer*, lat. *comparare*): „Cu cine *să compar* această generație?" (NTC 11:16)/ în celelalte versiuni: *a asemăna*; *contemporan* (fr. *contemporain*, lat. *contemporaneus*): „Uşurătatea *contemporanilor* lui Isus" (NTC, p.129); *ofrandă* (fr. *offrande*): „Cum a intrat în casa Domnului şi a mâncat pâinile de *ofrandă*, ce nu aveau voie să le mănânce nici el, nici însoțitorii lui?" (NTC 12:4; cf. şi *ibid.*, 15:5)/ în celelalte versiuni: *punere înainte*; *balenă* (fr. *baleine*, lat. *balaena*): „Căci precum Iona a stat trei zile şi trei nopți în sânul *balenei*..." (NTC 12:40)/ în celelalte versiuni: *peştele cel mare*, *chitul*; *parabolă* (fr. *parabole*, lat. *parabola*): „*Parabola* casei" (NTC, p.116; cf. şi *ibid.*, 13:2)/ în celelalte versiuni: *pilde*; *a se scandaliza* (fr. *scandaliser*, lat. *scandalizare*)[13]: „Şi *se scandalizau* de el" (NTC 13:57; cf. şi *ibid.*, 15:12)/ BP, BI: *a găsi o pricină de poticnire*; BO: *a se sminti întru*[14]; *a aresta* (< *arest* < germ. *Arrest*, it. *arresto*): „Fapt este că Irod îl *arestase* pe Ioan, îl pusese în lanțuri" (NTC 14:3)/ în celelalte versiuni: *a prinde*; *a decapita* (fr. *décapiter*, lat. *decapitare*): „... şi trimise *să*-l *decapiteze* pe Ioan în închisoare" (NTC 14:10)/ în celelalte versiuni: *a tăia capul*; *discuție* (fr. *discussion*): „*Discuții* asupra datinilor Farizeilor" (NTC, p.142); *latrină* (lat. *latrina*, fr. *latrine*): „iar apoi se duce în *latrină*" (NTC 15:17)/ BP, BO: *afară*; BI: *afară în hazna*; *satan* (fr. *satan*) (livr.) „satană": „Înapoia mea, *Satan!* Tu eşti o piatră de poticnire pentru Mine" (BP 16:23)/ BI, BO: *Satano*; NTC: *Satană*; *epileptic* (fr. *épileptique*, lat. *epilepticus*)[15]: „Vindecarea îndrăcitului *epileptic*" (NTC, p.149) în celelalte versiuni: *lunatic*[16]; *viziune* (fr. *vision*): „Să nu spuneți nimănui de *viziunea* aceasta, până când va învia Fiul Omului dintre cei morți" (BP 17:9)/ BI: *vedenie*; BO, NTC: *ceea ce ați văzut*; *taxă* (fr. *taxe*): „Când au ajuns în Capernaum, cei care strângeau *taxa* pentru templu au venit la Petru şi i-au zis..." (BP 17:24)/ BI, BO: *dare*; NTC: *didrahmă* (*încasatorii ~)*; *a achita* (fr. *acquitter*): „şi-l aruncă la închisoare, până ce *va fi achitat* datoria" (NTC 18:30)/ în celelalte versiuni: *a plăti*; *motiv* (fr. *motif*): „Oare este îngăduit unui soț să-şi lase soția pentru orice *motiv*?" (BP 19:3; cf. şi NTC)/ BI, BO: *pricină*; *eunuc* (fr. *eunuque*, lat. *eunuchus*): „Căci există *eunuci* care s-au născut ca atare din sânul

[13] Verb atestat în a doua jumătate a sec. al XVIII-lea (cf. TDRG III, care îl explică drept o formație internă de la *scandal*).

[14] Utilizare tipică textului bisericesc, cu primele atestări în *Noul Testament de la Bălgrad* (vezi Teleoacă 2011a).

[15] Explicat în MDA I exclusiv prin franceză. TDRG II şi CDER 3187 admit, pentru epoca mai veche, influența (neo)greacă, respectiv pe cea franceză, cu acțiune într-o etapă modernă. Termenul nu apare decât în versiunea de cult catolic, unde trebuie să se explice prin limba franceză. Este vorba, în orice caz, despre un termen „de civilizație" (... medicală), cu arie largă de circulație în limbile lumii.

[16] Care apare însă şi în textul catolic: „Doamne, ai milă de fiul meu, căci este *lunatic* şi mult suferă" (NTC 17:5).

BDD-A19617 © 2012 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 12:18:30 UTC)

mamei lor" (NTC 19:12)/ în celelalte versiuni: *famen*; *fals* (lat. *falsus*, it. *falso*): „... să nu dai mărturie *falsă*" (NTC 19:18)/ în celelalte versiuni: *mincinos*; *administrator* (fr. *administrateur*, lat. *administrator*): „... stăpânul viei a zis *administratorului* său:..." (BP 20:8; cf. şi NTC)/ BO: *îngrijitor*; BI: *ispravnic*; *naţiune* (lat. *natio*, *-onis*, it. *nazione*, fr. *nation*): „domnitorii *naţiunilor* le stăpânesc" (NTC 20:25; cf. şi *ibid.*, 24:7)/ în celelalte versiuni: *neamuri*, *popoare*; *autoritate* (fr. *autorité*, lat. *auctoritatem*): „deoarece el învăţa ca unul ce are *autoritate*" (NTC 7:29); „*Autoritatea* lui Isus" (NTC, p. 161); „Ştiţi că mai marii popoarelor domnesc peste ele şi cei mai mari le conduc cu *autoritate*" (BP 20:25; cf. şi *ibid.*, 21:23)/ celelalte versiuni: *(cu) stăpânire*, *putere*; *a proveni* (fr. *provenir*): „Botezul lui Ioan, de unde *provenea?*" (NTC 21:24)/ în celelalte versiuni: *a veni*; *a fi*; *prostituată* (fr. *prostituée*): „Adevărat vă spun că vameşii şi *prostituatele*..."(BP 21:31; cf. şi NTC)/ BI: *curvă*; BO: *desfrânată*; *proprietar* (fr. *propriétaire*, lat. *proprietarius*): „*Un proprietar* a plantat o vie" (NTC 21:33)/ în celelalte versiuni: *stăpân de casă*, *gospodar*; *viticultor* (fr. *viticulteur*): „... a trimis pe robii săi la *viticultori* ca să-şi primească roadele" (BP 21:34)/ BI, NTC: *vier*; BO: *lucrător*; *invitat* (< *a invita* < fr. *inviter*): „A trimis pe robii săi să cheme pe cei *invitaţi* la nuntă, dar ei n-au vrut să vină" (BP 22:3; cf. şi NTC)/ BO, BI: *poftiţi*; *sală* (fr. *salle*): „... şi *sala* ospăţului de nuntă s-a umplut de oaspeţi" (BP 22:10; cf. şi NTC)/ BO: *casă*; BI: *odaie*; *tribut* (fr. *tribut*, lat. *tributum*): „este învoit să-i dai *tribut* Cezarului sau nu?" (NTC 22:17)/ BP, BI: *bir*; BO: *dajdie*; *inscripţie* (fr. *inscription*, lat. *inscriptio*, *-onis*): „Al cui e chipul acesta şi *inscripţia* de pe el?" (BO 22:20; cf. şi BP, NTC)/ BI: *slove*; *figură* (lat. *figura*, fr. *figure*): „A cui este această *figură* şi inscripţia?" (NTC 22:20)/ în celelalte versiuni: *chip*; *catedră* (lat. *cathedra*, sec. XIX, cf. CDER 1542)[17]: „Pe *catedra* lui Moise s'au aşezat cărturarii şi Farizeii" (NTC 23:1, 2)/ în celelalte versiuni: *scaun*; *prozelit* (fr. *prosélyte*, lat. *proselytus*): „Cutreeraţi marea şi uscatul, ca să câştigaţi *un prozelit*" (NTC 23:15; cf. şi BP)/ BI: *tovarăş de credinţă*; BO: *ucenic*; *oseminte* (fr. *ossements*, lat. *ossamenta*): „... dar pe dinăuntru gem de *oseminte* şi murdărie" (NTC 23:27)/ BI, BP: *oasele morţilor*; BO: *oase de morţi*; *sanctuar* (lat. *sanctuarium*, fr. *sanctuaire*): „Fiul lui Barahia, pe care l-aţi ucis între *sanctuar* şi altar..." (NTC 23:35)/ în celelalte versiuni: *templu* (lat. *templum*, fr. *temple*); *epidemie* (fr. *épidémie*, lat. *epidemia*)[18]: „... şi pe alocuri va fi foamete, *epidemii* şi cutremure de pământ" (BP 24:7)/ BI: *ciumi*; BO: *ciumă*; *a se menţine* (fr. *maintenir*, după *ţine*): „Dar care *se va menţine* până la urmă, acela se va mântui" (NTC 24:12)/ în celelalte versiuni: *a răbda*; *terasă* (fr. *terrasse*): „cel de pe *terasa* casei să nu coboare..." (NTC 24:17)/ BP, BI: *acoperiş*; BO: *cel care va fi pe casă*; *interior* (fr. *intérieur*, lat. *interior*, *-oris*): „Deci, dacă vă vor zice: „Iată-L în pustie", să nu vă duceţi acolo! „Iată-L în *cămăruţe interioare*", să nu credeţi!" (BP 24:26)/ BO:

[17] Termen atestat mai devreme în alte surse, anume la sfârşitul sec. al XVII-lea, mai exact în anul 1698 (cf. TDRG I, în care drept etimon este admis „gr./lat. *cathedra*"; v. şi DÎL-R: 128, unde sunt menţionate latina şi greaca).

[18] Cu prima atestare în anul 1785 (cf. TDRG II: gr./lat., fr.; cf. şi MDA I, unde se menţionează franceza, latina şi neogreaca). Este şi acesta un exemplu de termen cu circulaţie largă în limbile romanice, germanice etc.

BDD-A19617 © 2012 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 12:18:30 UTC)

cămări; BI: *odăițe ascunse*; NTC: *camere de taină*; *bancher* (fr. *banquier*, it. *banchiere*): „Ai [sic!] fi trebuit atunci să depui banii mei la *bancheri*" (NTC 25:27)/ BO, BI: *cămătar*, *zaraf*; BP: *cei ce schimbă banii*; *a vizita* (fr. *visiter*, lat. *visitare*): „am fost în închisoare iar voi *m'ați vizitat*" (NTC 25:36)/ în celelalte versiuni: *a veni*; *a se indigna* (fr. *indigner*, lat. *indignari*): „arhiereii şi cărturarii *se indignară* şi-i ziseră:..." (NTC 21:15, 16; cf. şi *ibid.*, 26:8; cf. şi BP)/ BI: *le-a fost necaz*; BO: *s-au mâniat*; cf. şi *indignare*: „Discipolii ziseră cu *indignare*" (NTC 26:8); *parfum* (fr. *parfum*): „S-a apropiat de El o femeie cu un vas de alabastru cu un *parfum* foarte scump" (BP 26:7; cf. şi NTC)/ BO, BI: *mir*; *alabastru* (it. *alabastro*, lat. *alabastrum*): „S-a apropiat de El o femeie cu un vas de *alabastru* cu un parfum foarte scump" (BP 26:7; cf. şi BO, BI, NTC); *guvernator* (< *a guverna* < fr. *gouverner*): „... L-au dus şi L-au predat *guvernatorului* Pilat din Pont" (BP 27:2; cf. şi NTC)/ BO, BI: *dregător*; *generație* (fr. *génération*): „Toate aceste *generații* fac aşadar paisprezece *generații* de la Avram până la David" (NTC 1:17; cf. şi *ibid.*, 11:16; cf. şi BP)/ BO, BI: *neam*; *a denunța* (fr. *dénoncer*, lat. *denuntiare*): „Iosif, [...], care era om drept şi nu voia *să* o *denunțe*..." (NTC 1:19); BP: *a expune public* (lat. *exponere*, după *a pune*; fr. *public*, it. *pubblico*, lat. *publicus*)/ BI: *a face de ruşine*; BO: *a vădi*; *a (se) prezenta* (fr. *présenter*, lat. *praesentare)*: „cu toate că *se prezentaseră* mulți martori mincinoşi" (NTC 26:60)/ BP, BO: *a veni*; BI: *a se înfățişa*; *a condamna* (fr. *condamner*): „Atunci Iuda, [...], când a văzut că Isus *fusese condamnat* la moarte, fiind plin de remuşcări..." (BP 27:3; *cf.* şi NTC)/ BO, BI: *a osândi*; *a elibera* (lat. *eliberarare*): „La sărbătoarea Paştilor, dregătorul avea obiceiul *să elibereze* mulțimii un întemnițat" (BO 27:15; cf. şi BP, NTC)/ BI: *a slobozi*; *invidie* (it., lat. *invidia*): „Căci ştia că din *invidie* dăduseră pe Isus în mâinile lui" (BP 27:18; cf. şi BO, NTC)/ BI: *pizmă*; *soldat* (fr. *soldat*, it. *soldato*, germ. *Soldat*), *comandă* (fr. *commande*): „având *soldați* sub *comanda* mea" (NTC 8:9; cf. şi *ibid.*, 27:27); „Şi *soldații* au luat banii şi au făcut aşa cum fuseseră învățați" (BP 28:15)/ BO, BI: *ostaşi.*

Neologisme care „evocă" realități specifice epocii neotestamentare

centurion (lat. *centurio*, *-onis*) „(în armata romană) ofițer care comanda o centurie; sutaş": „La intrarea lui în Cafarnaum, veni la el un *centurion*" (NTC 8:5)/ celelalte versiuni: *sutaş*; *filacter(iu)* (fr. *phylactère*, lat. *phylacterium*, (?) gr. *phylakterion*)[19] „bucată de pergament cu versete din Biblie, purtată ca talisman de vechii evrei": „Îşi lățesc *filacteriile*..." (NTC 22:5; cf. şi BP, BI, BO 23:5); *legiune* (fr. *légion*, lat. *legio*, *-onis*) „(la vechii romani) unitate militară de bază constând din aproximativ 4000-6000 de oameni": „să-mi pună la îndemână peste douăsprezece *legiuni* de îngeri?" (NTC 26:53; cf. şi BP, BI, BO); *pretoriu* (lat. *praetorium*, fr. *prétoire*) „(la romani) reşedința pretorului, sala în care pretorul îşi exercita funcțiile judecătoreşti": „Ostaşii dregătorului au dus pe Isus în *pretoriu* şi au adunat în jurul Lui toată ceata ostaşilor"

[19] Explicație ce figurează în MDN. Alte surse admit numai franceza şi greaca (cf., de exemplu, DN), respectiv exclusiv franceza (a se vedea DEX 1998 sau MDA I).

BDD-A19617 © 2012 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 12:18:30 UTC)

(BI 27:27; cf. şi BP, BO, NTC); *cohortă* (fr. *cohorte*, lat. *cohors*, *-tis*)[20] „unitate din infanteria romană, cu un efectiv reprezentând a zecea parte dintr-o legiune": „Atunci ostaşii guvernatorului au adus pe Isus în pretoriu şi au adunat toată *cohorta* în jurul Lui" (BP 27:27; cf. şi BO, NTC)/ BI: *ceată*.

2.2. Calcuri structurale (şi semantice)

2.2.1. Unităţi lexicale

a redeveni (*re* + *deveni*, după fr. *redevenir*): „El o întinse [mâna] şi *redeveni* sănătoasă" (NTC 12:13)/ în celelalte versiuni: *a se face*; *comesean* (*co-* + *mesean*, după fr. *commensal*)[21]: „... dar din cauza jurământului şi a *comesenilor*..." (NTC 14:10)/ în celelalte versiuni: *cei ce şedeau/stăteau la masă cu el*; *a restabili* (*re* + *stabili*, după fr. *rétablir*): „Ilie va veni şi *va restabili* toate lucrurile" (BP 17:11; cf. şi NTC)/ BO: *va aşeza la loc toate*; BI: *să aşeze din nou toate lucrurile*; *impozit*[22] (lat. *impositus*, cu sensurile fr. *impôt*): „Arătaţi-mi moneda de *impozit!*" (NTC 22:19)/ BI: *banul birului*; BP: *moneda pentru bir*; BO: *banul de dajdie*; *a depune* (lat. *deponere*, cu sensurile fr. *déposer*)[23]: „Ai [sic!] fi trebuit atunci *să depui* banii mei la bancheri" (NTC 25:27)/ BP, BI: *să-mi fi dat banii*; BO: *să pui banii*; *deţinut* (< *a deţine*, după fr. *détenu*): „De sărbători guvernatorul avea obiceiul să-i libereze poporului *un deţinut*..." (NTC 27:15)/ în celelalte versiuni: *întemniţat*.

Neologisme căzute în desuetudine: *a libera* (fr*.* *libérer*, lat. *liberare)*: „De sărbători guvernatorul avea obiceiul *să*-i *libereze* poporului un deţinut..." (NTC 27:15; cf. şi *ibid.*, 27:26)/ BP, BO: *a elibera*; BI: *a slobozi*; *a conlocui* (*con* + *locui*, după fr. *cohabiter*): „Mama lui era logodită cu Iosif, înainte de a fi *conlocuit* cu ea, ea s'a aflat însărcinată prin puterea Spiritului Sfânt" (NTC 1:18)/ BP, BO: *a fi împreună*; BI: *a locui împreună*.

2.2.2. Unităţi frazeologice

Reprezintă calcuri după franceză[24] şi, în cele mai multe dintre situaţii, apariţia lor în textul bisericesc este echivalentă cu „intruziunea" unui stil oficial-administrativ în „beletristicul" textului evanghelic:

---

[20] Cu prima atestare la sfârşitul sec. al XVIII-lea (TDRG I, cu etimonul „n.lat. *cohors*"). În MDA I se admite lat. *cohors*, *-tem*.

[21] Termen atestat în anul 1703 (GCD, ap. TDRG I, unde *comesean* este explicat prin derivare internă / latina savantă; cf. şi CDER 5125).

[22] De fapt, şi împrumut propriu-zis (din latina savantă), şi calc semantic (după franceză).

[23] *A depune* este „un cuvânt popular, din fondul tradiţional latin" (CDER 2860), dar „numai cu primele sensuri" [este vorba despre sensurile legate de lumea animalieră]. „Cu toate uzurile care înseamnă 'a depune' [deci, şi cu sensurile cu care este ocurent în textul biblic actual, *n.n.*] este neologic" (*ibid.*; v. şi MDA I, TDRG II). De menţionat că în alte surse lexicografice (v., de exemplu, DA) *a depune* este înregistrat cu două intrări distincte, în funcţie de sensurile pe care le prezintă (tradiţional vs. neologic).

[24] Numărul mare de împrumurtui neologice din franceză a fost văzut adesea în bibliografia de specialitate ca principal factor favorizant al acceptării a numeroase calcuri frazeologice (a se vedea,

BDD-A19617 © 2012 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 12:18:30 UTC)

a lua cuvântul (cf. fr. *prendre la parole*): „Şi *luând cuvântul,* îi învăţa zicând:...” (NTC 5:2; cf. şi NTC, BI 11:25); „Petru *luă cuvântul* şi-i zise lui Isus:...” (NTC 17:3)/ BP: *a răspunde*; BO: *a(-şi) deschide gura*; BI: *a începe să vorbească*; *a se pune de acord* (cf. fr. *se mettre d'accord)*: „*Pune-te de acord* de îndată cu potrivnicul tău, cât timp eşti cu el pe drum, ca nu cumva potrivnicul să te dea judecătorului, iar judecătorul să te dea ofiţerului” (BP 5:25)/ în celelalte versiuni: *a se împăca*; *în calitate de* (cf. fr. *en qualité de*): „Cine primeşte un proroc *în calitatea* lui *de* proroc...” (BP 10:40)/ BO, BI: „*în nume de* prooroc”[25]; *a aduce la cunoştinţă* (cf. fr. *porter à la connaissance de qqn.*): „Mergeţi şi *aduceţi la cunoştinţa* lui Ioan cele ce auziţi şi vedeţi” (NTC 11:4)/ în celelalte versiuni: *a spune*; *a lua cu asalt* (cf. fr. *prendre d'assaut*): „Din zilele lui Ioan Botezătorul până acum Împărăţia Cerurilor *este luată cu asalt*” (NTC 11:12)/ BO: *a se lua prin străduinţă*; BI, BP: *a se lua cu năvală*; *fapt este că* (cf. fr. *le fait este que*): „*Fapt este* că Irod îl arestase pe Ioan, îl pusese în lanţuri” (NTC 14:3)/ în celelalte versiuni: *căci*; *a pune în lanţuri* (cf. fr. *metre à la chaîne*): „Fapt este că Irod îl arestase pe Ioan, îl *pusese în lanţuri*” (NTC 14:3)/ BO, BI: *a pune în temniţă*; BP: *a pune în închisoare*; *a (nu) fi în atribuţia cuiva* (cf. fr. *(ne pas) rentrer dans les attributions de qqn.*): „Cât priveşte însă a şedea la dreapta şi la stânga mea, *nu este în atribuţia* mea să o dau” (NTC 20:23)/ BP: „nu este un lucru pe care eu să îl dau”; BO: „nu este al meu a da”; BI: „nu atârnă de mine s'o dau”; *cât priveşte* (cf. fr. *en ce qui concerne*): „*Cât priveşte* însă a şedea la dreapta şi la stânga mea, nu este în atribuţia mea să o dau” (NTC 20:23)[26]/ BO: „dar a şedea de-a dreapta...”; BP: „... dar a sta la dreapta Mea...”; BI: „... dar a şedea la dreapta...”; *pe baza*[27] (cf. fr. [*établir une théorie*] *sur des bases* [*solides*]): „*Pe baza* cărei puteri faci aceste lucruri?” (NTC 21:23)/ BP: „*Cu ce autoritate* faci...?”; BI, BO: „*Cu ce putere* faci...?”; *monument funerar* (cf. fr. *monument funéraire*): „Ridicaţi *monumentele funerare* ale profeţilor şi dichisiţi [sic!] mormintele dreptţilor” (NTC 23:29)/ BI, BP, BO: *mormânt*; *piatră unghiulară* (cf. fr. *pierre angulaire*): „Piatra pe care nu au preţuit-o zidarii, aceea a devenit *piatră unghiulară*” (NTC 21:42)/ în celelalte versiuni: „... piatra [...] a ajuns *să fie pusă în capul unghiului*”; *în vederea* (cf. fr. *en vue de*): „a făcut-o *în vederea* înmormântării mele” (NTC 26:12; cf. şi BI, BP)/ BO: „... a făcut-o *spre îngroparea* mea”.

---

de exemplu, Groza 2008: 237). Modelele franceze au fost calchiate, într-un „proces de selecţie şi de adaptare din surse diverse, atât de provenienţă livrescă, literară, cât şi de sorginte orală, vorbită (cf. id., *ibid.*).

[25] „Cine vă primeşte pe voi, pe mine mă primeşte, iar cine mă primeşte pe mine, îl primeşte pe acela care m-a trimis” (NTC 10:40).

[26] Citatul oferă exemplul unei exprimări defectuoase/incorecte, atât din punct de vedere logic (cf. *nu este în atribuţia mea să... o dau*), cât şi gramatical [*cât priveşte* + infinitiv / *cât priveşte* + substantiv]. Este vorba, în ultimă instanţă, despre „violarea” funcţiei de predicaţie, funcţie care guvernează structura sintactică a unui text, asigurând coerenţă în actualizarea semantică a unităţilor constitutive (devenite termeni sintactici), respectiv coeziune în dezvoltarea relaţiilor sintactice (Irimia 1999: 29). Astfel, în limbaj nu este totul a te exprima: „de vreme ce te exprimi pentru cineva şi spre a comunica, trebuie ca expresia să fie făcută *inteligibilă* [s.n.]” (Slama-Cazacu 1968: 76).

[27] Structură pedantă, artificială, puţin adecvată contextual.

BDD-A19617 © 2012 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 12:18:30 UTC)

3. Definirea „neologicului" în textul biblic actual

Aşa cum spuneam şi în introducerea studiului nostru, raportul 'tradiţie vs inovaţie' poate fi analizat într-un mod obiectiv prin stabilirea „proporţiilor juste" între utilizarea/ frecvenţa termenilor a r h a i c i, respectiv n e o l o g i c i într-un anume text. Dintre cele patru versiuni antrenate în discuţia noastră, textul catolic pare a fi cel mai reprezentativ pentru apelul la termeni neologici, fie că este vorba despre termeni simpli (împrumuturi sau calcuri), fie despre o serie de construcţii frazeologice. La polul opus se situează textul de la Ierusalim, pentru care nu am consemnat decât un număr foarte mic de neologisme: *alabastru*, *filacter(iu)*, *legiune*, *pretoriu* şi *templu*. BO conţine puţin mai mult decât dublu faţă de BI, dar extrem de puţin comparativ cu BP şi, mai ales, cu NTC: *demon*, *demonizat*, *predică*, *adulter*, *rege*, *inscripţie*, *alabastru*, *a elibera*, *invidie*, *templu*, *filacter(iu)*, *legiune*, *pretoriu* şi *cohortă*.

În general, multe dintre neologismele din BP apar şi în NTC, care conţine însă şi unele absente din BP, cărora în celelalte versiuni biblice (inclusiv în BP) le corespund:

a) termeni din fondul vechi al limbii române (moşteniţi, împrumuturi în special din slavă(/ slavonă), dar şi din alte idiomuri: turcă, maghiară...): *strămutare/ deportare*; *a cerceta/ a se informa*; *încăţăminte/ sandale*; *a cârpi*, *a(-)şi drege/ a repara*; *proroc/ profet*; *corabie/ barcă*; *ucenic/ discipol*; *sfeşnic/ candelabru*; *temnicer*, *slujitor* (BO şi BI)/ *jandarm*; *scrisoare* (BP)/ *act*; *desfrânare* (BP, BO)/ *concubinaj*; *duh/ spirit*; *a hrăni/ a nutri*; *a asemăna/ a compara*; *peşte/ balenă*; *pildă/ parabolă*; *a prinde/ a aresta*; *a tăia capul/ a decapita*; *hazna/ latrină*; *a plăti/ a achita*; *mincinos/ fals*; *neam*, *popor/ naţiune*; *a veni*, *a fi/ a proveni*; *stăpân de casă*, *gospodar/ proprietar*; *chip/ figură*; *scaun/ catedră*; *a răbda/ a se menţine*; *acoperiş/ terasă*; *sfătuire/ complot*; *trup/ corp*; *cămătar* (BO, BI)/ *bancher*; *a veni/ a vizita*; *neam/ generaţie*; *a veni*, *a se înfăţişa/ a se prezenta* ş.a.;

b) termeni cu statut de arhaisme (incluzând şi fonetisme arhaice), unii conservaţi la nivel popular/ regional (termeni slavi, (neo)greceşti, turceşti, moşteniţi din latină), respectiv arhaisme semantice; textele care oferă cele mai multe exemple de astfel de corespondenţe sunt BO şi BI: *sobor*, *sinedriu/ tribunal*; *punere înainte/ ofrandă*; *chit* (BI, BO)/ *balenă*; *bir*, *dajdie/ impozit*, *tribut*; *famen/ eunuc*; *carte* (arh.) „scrisoare" (BO, BI)/ *act*; *curvie* (BI)/ *concubinaj* ş.a.;

c) structuri specifice limbii textului bisericesc: *a se sminti (întru)*, *a găsi pricină de poticnire/ a se scandaliza* ş.a.;

d) alţi termeni neologici decât cei detectabili în textul catolic (situaţie slab reprezentată): *templu/ sanctuar*, *ofiţer* (BP)/ *jandarm*, *a expune public* (BP)/ *a denunţa*.

Sunt şi situaţii (ce-i drept, nu aşa de numeroase ca cele semnalate anterior pentru textul catolic) în care versiunea protestantă face apel la termeni neologici, în timp ce în restul textelor supuse investigaţiei (inclusiv în NTC) apar drept corespondente cuvinte/ unităţi frazeologice din fondul vechi al limbii române: *a practica/ a păzi*, *a face*; *a comite/ a face*; *divorţat/ lăsat*; *a insulta/ a asupri*, *a vătăma*;

BDD-A19617 © 2012 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 12:18:30 UTC)

hemoragie/ scurgere de sânge; *prudent/ simplu*; *satan/ satană*; *viziune/ vedere*, *ceea ce ați văzut*; *taxă/ dare*, *didrahmă*; *viticultor/ vier*.

Cât privește calcurile structural-semantice, NTC „deține monopolul" (atât la nivelul unităților lexicale, cât și la cel al structurilor frazeologice): *a conlocui*, *a redeveni*, *comesean*, *a depune*, *impozit*, *deținut*; singurul calc (la nivel lexical) consemnat (și) pentru BP este reprezentat de vb. *a restabili*. Dintre frazeologismele consemnate, numai două apar în BP (*a se pune de acord*, *în calitate de*), altele două, în NTC și în BI (*a lua cuvântul*), respectiv în NTC și în BP, BI (*în vederea*). Restul structurilor înregistrate au ocurențe exclusiv în NTC*: a aduce la cunoștința cuiva*, *a pune în lanțuri*, *a lua cu asalt*, *fapt este că*, *a (nu) fi în atribuțiile cuiva*, *cât privește*, *pe baza*, *monument funerar*, *piatră unghiulară*, structuri neologice cărora le corespund în celelalte trei versiuni termeni, respectiv expresii din fondul vechi al limbii române, unele conotate arhaic(-popular) (cf. *a se lua cu năvală*).

Semnificația „neologicului" în textul bisericesc (în speță, biblic) actual nu se poate releva însă la modul cel mai obiectiv cu putință decât printr-o investigație care trebuie extinsă și la n i v e l d i a c r o n i c, mai exact prin luarea în discuție a corespondentelor termenilor „neologici" în versiuni (biblice) anterioare epocii de care ne ocupăm. O astfel de cercetare este deosebit de importantă în primul rând pentru că poate stabili raportul just între fenomenele (lexicale, în cazul studiului nostru) d e c o n t i n u i t a t e l i n g v i s t i c ă (relevante și pentru conservatorismul unui anume text), respectiv elementele d e i n o v a ț i e l i n g v i s t i c ă (studiul în perspectivă diacronică ne permite să observăm eventualele „substituții" lexicale produse de-a lungul timpului în versiunile evanghelice românești). Aspectul menționat ar trebui să constituie el însuși, prin complexitatea pe care o presupune, obiectul de studiu al unei cercetări independente, care să se efectueze în perspectivă diacronică. Este, de fapt, ceea ce intenționăm să întreprindem în studii viitoare, ce vor fi consacrate analizei lingvistice a textului bisericesc (nu numai textul biblic, ci, în egală măsură, și textul de învățătură creștină, textele „tehnice", de cult [liturghiere și molitvelnice] și juridice [pravilele] și, nu în ultimul rând, textul rugăciunii creștine). În studiul de față ne limităm la a schița o posibilă metodologie de analiză a n e o l o g i e i în textul biblic românesc, într-o dublă perspectivă comparativă: sincronică („ortodox vs. catolic vs. protestant", edițiile menționate la Bibliografie), respectiv diacronică („etapa actuală vs. etapa limbii române vechi").

Începem discuția cu termenii consemnați în versiunea ortodoxă a textului biblic (sintagmă în care includem și textul de la Ierusalim, pentru care am înregistrat numărul cel mai mic de temeni neologici, toți prezenți și în BO).

Termenii neologici ocurenți în textul ortodox sunt explicați adesea în sursele lexicografice românești prin latina savantă și printr-un idiom romanic – franceza (cf. *adulter*, *inscripție*, *cohortă*) și, mai puțin invocată, italiana (cf. *invidie*). În unele situații etimonul latino-romanic coexistă cu cel grecesc (cf. *alabastru*, *demon*, *filacteriu*), în altele (mai puține) se admite exclusiv latina cultă (cf. *a elibera* sau *rege*).

BDD-A19617 © 2012 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 12:18:30 UTC)

Rezultă din cele menţionate că în dicţionarele româneşti se recurge relativ frecvent la principiul e t i m o l o g i e i m u l t i p l e. Acceptarea etimonului grecesc într-o serie de situaţii, alături de forma latino-romanică, poate fi interpretată în două sensuri: a) termenul grecesc se află la baza unei forme latine, care a fost împrumutată într-un anumit număr de limbi romanice occidentale, dintr-o astfel de sursă pătrunzând în româneşte; b) termenul respectiv a pătruns în româneşte direct din limba greacă (medio- sau neogreacă) într-o etapă mai veche, fiind dublat, în epoca modernă, de un împrumut latin/ romanic având la bază acelaşi cuvânt grecesc (de altfel, în cele mai multe cazuri, variantele existente – consemnate de regulă în sursele lexicografice – pentru un anumit termen indică, graţie particularităţilor fonetice, calea (directă sau mediată) de pătrundere a împrumutului respectiv în româneşte (cf. *infra*, de exemplu, *alavastru/ alabastru*, *dimon/ demon*, *filacteriu/ filacter(ă)*, *pretor/ pretoriu*). Astfel, putem spune că dicţionarele reflectă o „etimologie completă", în sensul reunirii tuturor soluţiilor etimologice ce pot fi luate în calcul în explicarea prezenţei unui anumit termen în limbă[28]. Cu totul altfel (sau, în orice caz, nu identic) stau lucrurile când se pune problema definirii etimologice... „contextuale", mai exact a unei etimologii „relative", dictată de o serie de aspecte ce trebuie luate în consideraţie într-un caz particular cum este, bunăoară, şi t e x t u l b i s e r i c e s c (b i b l i c), un text „de rangul doi", o „literatură secundară", expresie în speţă a unui act (cult) de traducere, în consecinţă o scriere tributară unui... original (fie greco-slavon, fie latino-romanic, în funcţie de textul la care ne referim: ortodox sau catolic). Problema „filiaţiei" este, aşadar, strâns legată de problema originalului[29], aceiaşi termeni (neologici?) prezenţi deopotrivă – în cazul nostru – în toate cele patru versiuni luate în discuţie, fiind susceptibili de a primi o explicaţie etimologică distinctă. În continuare vom avea ocazia de a vedea în ce măsură se susţin sau nu afirmaţiile noastre teoretice.

Lunatic este un prim termen susceptibil de a fi încadrat diferit din punct de vedere etimologic în funcţie de versiunea biblică pe care o avem în vedere. Astfel, foarte probabil, în textul ortodox (BO), termenul menţionat reprezintă continuatorul lat. *lunaticus*, deci termenul moştenit. Privirea comparativă diacronică susţine fenomenul de „continuitate lingvistică" în acest caz: *lunatic* este termenul utilizat în mod constant în româna veche în textele religioase biblice (se poate vorbi, deci, despre o tradiţie), sub forma *lunatec*, aşa cum o demonstrează ocurenţele reperate de noi în BIBLIA 1688 *passim* (ex. 4:24) sau în NTB *passim* (ex. 4:24) (a se vedea şi ES 3b., *ap*. TDRG II)[30].

[28] Nu este însă o regulă: sunt o serie de situaţii în care un dicţionar optează pentru o *anume* etimologie (căreia îi sunt circumscrise *toate* variantele consemnate).

[29] Şi, implicit, de o formă sau alta impusă de originalul respectiv.

[30] Precizăm că ocurenţele termenilor neologici din BO au putut fi urmărite, în unele cazuri, *in extenso*, fie pe baza *Indicelor de cuvinte* incluse în ediţia respectivă (este cazul *Tetraevanghelului* coresian şi al *Bibliei de la Bucureşti*, primele cinci părţi), fie beneficiind de informaţiile oferite de baza de date în format electronic, pusă la dispoziţie de sectorul de Lexicografie al Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti" (este vorba despre *Noul Testament de la Bălgrad*). Verificarea ocurenţelor acestor termeni neologici în *Evanghelia după Matei* în BIBLIA 1688 a fost realizată pe baza textului

BDD-A19617 © 2012 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 12:18:30 UTC)

În BB forma veche (*lunatec*)[31] coexistă cu cea evoluată fonetic – *lunatic* (cf., de exemplu, BB 4:24, 17:4). În textul catolic este destul de probabil ca *lunatic* să reprezinte „transpunerea" termenului *lunatique* din originalul francez pe care s-a lucrat. Astfel, textul religios (biblic), mai exact actul de traducere a acestui tip de text, a putut reprezenta una dintre căile prin care *lunatic* a intrat (şi) prin filieră cultă în limba română, „întărind" poziția cuvântului moştenit (*lunatec*).

De asemenea, *demon* trebuie să fi fost „preluat" ca atare de textul catolic din originalul francez (deşi, ca şi în cazul anterior, cuvântul exista în limba română, de data aceasta în calitate de împrumut mai vechi din greacă, cf. *dimon*). Însăşi forma termenului menționat (*demon*, nu *dimon*) pledează în favoarea unui împrumut latino-romanic (cf. **2.1.**, nota 12). Verificarea ocurențelor acestui termen în limba veche susține absența cuvântului în discuție din scrisul vechi biblic românesc – textul evanghelic (în speță, TC [v. Indice], BIBLIA 1688 *passim* (ex. 9:33), NTB *passim* (ex. 9:33) şi BB *passim* (ex. 7:22), texte în care corespondentul lexico-semantic al lui *demon* este cuvântul moştenit *drac* (în consecință, şi din această perspectivă putem cataloga drept „inovație lexicală" apelul la termenul *demon* în textul biblic supus investigației). Termenul (sub forma *dimon*) este atestat însă în alte tipuri de texte religioase, bunăoară în cazanii[32] (cf. 1642 CAZ. GOV., *ap.* TDRG II), unde trebuie să fi pătruns din slava bisericească/ greacă. Prin urmare, un alt exemplu de termen care a fost „împrumutat de două ori": într-o etapă veche, din sl. bis./ gr., într-o etapă modernă – din limba franceză. Criteriul etimologic (semnificativ pentru o anumită cronologie a împrumuturilor lexicale într-o limbă) nu trebuie absolutizat în catalogarea unui termen sau altul ca ilustrativ pentru fenomenele de c o n s e r v a r e (continuitate) vs. i n o v a ţ i e l i n g v i s t i c ă (neologie). Mai exact, criteriul menționat nu trebuie să anuleze „din start" statutul neologic al unui termen în interiorul unei limbi. Astfel, *demon*, element lingvistic relevant pentru o „cultură religioasă", termen prezent în multe limbi ale lumii, poate fi considerat, din această perspectivă, reprezentativ pentru fenomenele de „neologie" (Precizăm şi de această dată coordonatele între care am încadrat definirea „neologicului" în cercetarea noastră.).

Alabastru este atestat în vechiul text biblic (cf. BB, NTB 26:7; cf. şi BIBLIA 1688), însă sub forma *ala**v**astru* (de origine greacă, cf. TDRG I), un dublet etimologic pentru *alabastru*, formă prezentă în textul biblic modern, unde trebuie să fi intrat din latina savantă sau/ şi din italiană.

original. În cazul textului de la Blaj, eventualele ocurențe au fost urmărite prin intermediul informației furnizate de Indicele de cuvinte (p. 380-427).

[31] Cf. şi alți termeni din fondul lexical moştenit, de pildă, *sălbatic* sau *zănatic*, care au circulat în româna veche sub forma *sălbat**e**c* (< lat. *salvaticus*), respectiv *zănat**e**c* (< lat. *dianaticus*).

[32] Apelul la *dimon* (vs *drac*) poate fi expresia unei inovații lexicale în textul cazaniei (text didactic), comparativ cu textul biblic, aspect ce susține (şi el) posibilitatea realizării unei ierarhizări a textelor circumscrise literaturii bisericeşti, în funcție de gradul mai mic sau mai mare de conservatorism (este, de fapt, un aspect asupra căruia am avut ocazia să insistăm în studiile noastre, realizate în perspectivă sincronică; a se vedea, de exemplu, Teleoacă 2011a).

BDD-A19617 © 2012 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 12:18:30 UTC)

Filacter(iu) nu apare în textele biblice vechi consultate de noi, unde am găsit termenul moştenit *fruntări* < lat. *frontalem* sau **fruntarium* (cf. „... că-şi lărgesc *fruntările*", BB 23:5; cf. şi NTC)[33], respectiv *advar* (BIBLIA 1688 23:5). Cât priveşte încadrarea etimologică a acestui termen, se impune să admitem, pe de o parte, soluţia neolatină, mai exact franceză, pentru varianta *filacter*, pe de altă parte – latina savantă, în care trebuie să-şi afle originea forma *filacteriu.* Etimonul (neo)grecesc, menţionat în unele dintre dicţionarele româneşti (şi care, de bună seamă, trebuie avut în vedere în alte situaţii), nu este valabil în contextul discuţiei de faţă: absenţa termenului menţionat din textele biblice vechi (şi din această perspectivă putându-se accepta statutul de „inovaţie lexicală" pe care îl are *filacter(iu)* în literatura biblică actuală), respectiv forma consemnată în cele patru versiuni evanghelice luate în discuţie de noi[34] constituie argumente în acest sens.

Legiune este o inovaţie lexicală (de provenienţă latino-romanică) prin raportare la limba textului biblic (evanghelic) vechi, unde apare *legheon* (TC, cf. Indice, 366; BIBLIA 1688 26:53; NTB 26:53 ş.a.), un dublet etimologic (explicabil prin greacă sau/ şi v.sl.) al celui dintâi, respectiv *întunearece* (cf. BB 26:53).

Un alt termen interesant de prezentat din perspectiva discuţiei noastre este *pretoriu*, atestat la Coresi, TC (cf. Indice, 388) şi în NTB[35] 27:27 ş.a. (cf. baza de date electronică) sub forma *pretor*, lipsind în schimb din celelalte texte biblice consultate, unde este utilizat *divan* (în BIBLIA 1688 şi în BB 27:27). La Coresi termenul provine fără nici o îndoială din sl. bis. *pretorŭ*, în timp ce forma ocurentă în versiunile biblice actuale (*pretoriu*) este un latinism (*praetorium*).

Alte paralelisme „text biblic actual (în speţă, ortodox) vs. text biblic vechi" relevă caracterul inovator al celui dintâi text: *adulter* (BO 5:27)/ *a curvi* (BB 5:27; NTB), *a preacurvi* (BIBLIA 1688 5:27); *rege* (10:18)/ *crai* (BB, NTB), *împărat* (TC, BIBLIA 1688); *inscripţie* (22:20)/ *scrisoare* (BB), *scriptură* (NTB, BIBLIA 1688); *templu* (23:35)/ *besearecă* (în toate cele patru texte vechi consultate); *a elibera* (27:15)/ *a slobozi* (în toate cele patru texte); *invidie* (27:18)/ *pizmă* (în toate cele patru texte) ş.a.

Caracterul inovator al textului protestant[36] iese foarte bine în relief dacă îl raportăm lingvistic nu numai la versiunea biblică de cult ortodox, ci şi la texte reprezentative din epoca veche a limbii române. Am urmărit, în acest sens,

[33] La Coresi, TC, nu apare nici *fruntar*, termen de altfel atestat de-abia în secolul următor (cf. TDRG II).

[34] În textul biblic actual am întâlnit exclusiv pl. *filacterii,* căruia îi pot corespunde deopotrivă sg. *filacter,* respectiv *filacteriu* (cf. *seminar* – *seminarii*/ *seminare*, *ap*. DOOM 2005), în nici un caz *filacterion*, „reflexul" (neo)grecesc al termenului în discuţie în limba română.

[35] Text în care *pretor* apare în alternanţă cu *polată.*

[36] Ediţia din 1990 reprezintă o nouă ediţie revizuită care a folosit ca text traducerea D. Cornilescu din anul 1921, inclusiv traducerea după original din anul 1932; s-au folosit de asemenea *Noul Testament* şi *Psalmii*, traducerea G. Cornilescu, T. Popescu şi E. Constantinescu, tipărită în anul 1949 (cf. *Notă*). Scopul acestei revizii a fost acela de a apropia cât mai mult traducerea existentă de „manuscrisele originale", „într-o formă corectă şi adaptată evoluţiei limbii române moderne [s.n.]" (cf. *ibid*.).

BDD-A19617 © 2012 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 12:18:30 UTC)

paralelismele lexicale din BP şi NTB[37]; le menţionăm în ordinea excerptării faptelor lingvistice din cele două texte[38]: *genealogie* (BP 1:1)/ *neam* (NTB); *a expune public* (1:19)/ *a vădi*; *paralitic* (4:24)/ *slăbănog*; *cauză* (5:10)/ *pentru*; *a insulta* (5:11)/ *a huli*; *a practica* (5:19)/ *a face*; *ofiţer* (5:25)/ *slugă*; *divorţat* (5:32)/ *lăsat*; *a insulta* (5:44)/ *a năpăstui*; *perlă* (7:6)/ *mărgăritar*; *febră* (8:14)/ *friguri*; *hemoragie* (9:20)/ *(muiare) căriia-i curia sânge*; *a saluta* (10:12)/ *a ura bine*; *prudent* (10:16)/ *înţelept*; *generaţie* (11:16)/ *neamure*; *satan* (16:23)/ *satană*; *viziune* (17:9)/ *ce aţi văzut*; *taxă* (17:24)/ *didrahmă*; *motiv (*19:3)/ *vină*; *administrator* (20:8)/ *viiaş*; *autoritate* (20:25)/ *putere*; *a se indigna* (21:15)/ *a se mânia*; *viticultor* (21:34)/ *lucrător*; *prozelit* (23:15)/ *să facă den păgân jidov*; *epidemie* (24:7)/ *ciume* (24:8); *parfum* (26:7)/ *cu unsoare de mult preţ guvernator* (27:2)/ *deregătoriu*; *a condamna* (27:3)/ *a giudeca pre moarte* ş.a.

Nu mai insistăm asupra versiunii catolice căreia originalul francez trebuie că i-a oferit cu generozitate terenul propice de cultivare a „neologicului". De altfel, termenii excerptaţi din versiunea catolică se raportează din punct de vedere etimologic (cf. informaţiile din dicţionarele consultate), în mod covârşitor la franceză, limbă văzută, în conformitate cu principiile care au stat la baza întocmirii inventarelor noastre, drept sursă directă (cf. *sandală*, *perfidie*, *jandarm*, *concubinaj*, *demnitar*, *ofrandă*, *discuţie*, *a achita*, *motiv*, *a proveni*, *prostituată*, *invita(t)*, *sală*, *a se menţine*, *terasă*, *parfum*, *guverna(tor)*, *generaţie*, *comandă* ş.a.), respectiv la franceză şi la latină (cf. *genealogie*, *deportare*, *profet*, *a se informa*, *public*, *activitate*, *reparat*, *discipol*, *cauză*, *a insulta*, *candelabru*, *act*, *adulter*, *corp*, *perlă*, *tribunal*, *a compara*, *contemporan*, *balenă*, *a se scandaliza*, *a decapita*, *latrină*, *eunuc*, *administrator*, *proprietar*, *tribut*, *figură*, *prozelit*, *sanctuar*, *a vizita*, *a se indigna*, *a denunţa*, *a se prezenta*, *a condamna*, *soldat* ş.a.)

Rezultă, din analiza întreprinsă, faptul că, deşi „neologia" se poate admite, în etapa actuală de dezvoltare a variantei bisericeşti a românei literare, şi pentru versiunea biblică ortodoxă, ea reprezintă fără îndoială o coordonată definitorie pentru textele de confesiune protestantă şi catolică.

4. Consideraţii privind utilizarea neologismelor în textul biblic actual

În finalul studiului nostru ne propunem să formulăm câteva observaţii legate de utilizarea neologismelor, în special în versiunea catolică, dar şi în cea protestantă, unde, din păcate, nu puţine sunt situaţiile în care apelul abuziv la neologism se soldează cu o serie de „efecte" specifice. Numeroasele exemple care ilustrează inadecvarea semantico-stilistică, dar şi conceptuală[39], constituie un argument clar că

[37] Nici în BIBLIA 1688 (primele cinci părţi, cf. Indicele de cuvinte) nu am înregistrat aceşti termeni neologici.

[38] Precizăm că nu mai luăm în discuţie termeni precum *demon, inscripţie, templu, alabastru* ş.a., deja discutaţi pentru BO şi BI.

[39] „Excesul" şi „nepotrivirea" generează „deconstrucţia", în timp ce „cuvântul construieşte prin măsură şi adecvare" (Slama-Cazacu 2000: 57). „Construcţia lingvistică" este posibilă în virtutea respectării aşa-numitelor „solidarităţi semantice" (în terminologia lui Coşeriu 1977: 140, *ap.* Bidu-Vrânceanu 2008: 40).

BDD-A19617 © 2012 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 12:18:30 UTC)

eforturile de sincronizare cu varianta literară laică trebuie să respecte, totuşi, unele limite, să se realizeze cu mai mult discernământ. Situaţiile pe care le vom prezenta în cele ce urmează evidenţiază[40] în special (cu nuanţările de rigoare, impuse de c o n t a c t u l s p e c i f i c între două limbi, în speţă, româna, respectiv limba originalului care a stat la baza traducerii respective), două dintre cele trei cauze principale, invocate în literatura de specialitate a fi responsabile de greşelile dintr-o limbă, şi anume insuficienta cunoaştere a limbii, respectiv comoditatea sau „legea minimului efort"[41]:

a) structuri lingvistice pedante, artificiale[42] (cel mai adesea, în sensul de „forţate") în contextul biblic: *a conlocui* (/*a fi (a locui*, *a trăi) împreună*): „Mama lui era logodită cu Iosif, înainte de a fi *conlocuit* cu ea, ea s'a aflat însărcinată prin puterea Spiritului Sfânt" (NTC 1:18); *a restabili* (/*a aşeza*): „Ilie va veni şi *va restabili* toate lucrurile" (BP 17:11); *cămăruţe interioare* (/*odăiţe ascunse*): „Iată-L în *cămăruţe interioare!*", să nu credeţi!" (BP 24:26); *a se informa* (/*a cerceta*): „Mergeţi şi vă *informaţi*[43] cu deamănuntul despre copil..." (NTC 2:8) ş.a. La acestea se adaugă un anumit număr de unităţi frazeologice, inadecvate în contextul biblic, prin puternica lor „ancorare" în „oficial" (structuri cu conotaţie „juridic-administrativă")[44], fiind vorba despre utilizări explicabile (în majoritatea situaţiilor) prin transpunerea servilă[45] în română a corespondentului din originalul francez): *a lua cuvântul*, *a aduce la cunoştinţa cuiva*, *a se pune de acord*, *a nu fi în atribuţia cuiva*, *în calitate de*, *pe baza.* Alte structuri nu sunt neapărat conotate [+ oficial], însă se asociază cu o exprimare pedantă în textul bisericesc: cf. *fapt este că*, faţă de neaoşul *căci*;

---

[40] Pe lângă preocuparea evidentă de... „înnoire lingvistică"...

[41] Cf. Guţu-Romalo 1972: 19–20, care discută şi fenomenul *analogiei.*

[42] Specialiştii în domeniu au atras adesea atenţia asupra greşelilor generate de caracterul semidoct, preţios al exprimării: „Când semidoctismul îşi dă mâna cu preţiozitatea şi cu snobismul se ajunge la greşeli care devin tot mai greu de eliminat" (Hristea 1976: 21). Exemplele incluse aici se constituie ca expresie a unei „utilizări contextuale improprii" (cf. Stoichiţoiu 2005: 110), generată de nepotrivirea de registru stilistico-funcţional dintre împrumutul/ calcul respectiv şi contextul lingvistic sau situaţional în care acesta apare. Principiul „naturaleţei unei compoziţii originale" (cf. Tytler 1791: 8 ş.u., *ap*. Bell 2000: 29), una dintre condiţiile esenţiale ale realizării unei traduceri de calitate, este, astfel, încălcat în mod flagrant.

[43] Utilizarea unui neologism specific pentru registrul oficial se asociază în mod inadecvat cu folosirea unei structuri morfologice arhaice, în care cliticul-pronume reflexiv este antepus verbului.

[44] Problema transgresării graniţelor dintre termeni/ unităţi frazeologice aparţinând unor registre diferite, în limba română actuală (varianta laică), a fost discutată, printre alţii, de Guţu-Romalo (1996: 23).

[45] Amplitudinea registrului de posibilităţi deschise de sistem alegerii depinde de *competenţa şi de performanţa subiectului vorbitor* (în cazul nostru, traducător): gradul şi modul de cunoaştere a limbii (atât limba-sursă, cât şi limba-ţintă), precum şi disponibilităţile creative ale acestuia orientează raportul dintre imitaţie (tradiţie lingvistică) şi creaţie (inovaţie lingvistică), în strânsă legătură cu gradul de instrucţie şi de cultură, respectiv cu tipul de cultură (Irimia 1999:42). Mai mult, emiţătorul/ traducătorul respectiv trebuie să aleagă semnele lingvistice în funcţie de contextul uman (familiar sau oficial) şi cultural (cultură populară/ citadină) în care se înscrie destinatarul/ textul respectiv (id., *ibid.*, 43). De fapt, un traducător profesionist (care traduce texte de specialitate) trebuie să deţină cele cinci tipuri diferite de cunoştinţe referitoare la: limba-ţintă, tipul de text, limba-sursă, domeniul din care face parte subiectul traducerii (subiecte din „lumea reală"), precum şi cunoştinţe de analiză contrastivă (Bell 2000: 54).

BDD-A19617 © 2012 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 12:18:30 UTC)

b) termeni neologici a căror utilizare în textul biblic generează „efecte" similare celor specifice „barbarismelor". Un exemplu în acest sens este furnizat de vb. *a nutri*, utilizat pentru *a hrăni*, întrebuinţare amendabilă, dat fiind că în româna actuală (aspectul standard) verbul în discuţie apare în contexte figurate (cf. *a nutri un sentiment*), propriu fiind utilizat într-o terminologie de specialitate, anume cea a biologiei[46]: „nici nu seceră, nici nu adună în grânare [despre zburătoarele cerului, *n.n.*], iar Tatăl vostru ceresc le *nutreşte*" (NTC 6:26) ş.a.;

c) distorsionări semantico-conceptuale:

1) „substituiri" improprii din motive contextuale[47] (sinonimia dintre termenii respectivi este restricţionată contextual[48]): *corp* – utilizat pentru *trup:* „Luaţi şi mâncaţi, acesta este *corpul* meu" (NTC 26:27)/ în celelalte versiuni: *trup*. Calificăm utilizarea neol. *corp* drept inadecvată în acest context, cei doi termeni nefiind decât într-o relaţie de sinonimie restrânsă: în limba română s-a produs o oarecare... „terminologizare" a substantivului de origine slavă *trup*, asociat de regulă, pe tărâm religios, cu taina euharistiei; lui *corp* îi este „rezervat" în schimb câmpul laic de semnificaţii, în speţă cel anatomic propriu-zis[49]; în consecinţă, inadvertenţa este generată de utilizarea unui cuvânt „material" într-un context care exprimă o realitate transcendentală, de maximă spiritualitate (aserţiune care „capătă acoperire" în primul rând din perspectiva unui vorbitor ortodox al limbii române, familiarizat cu „litera şi spiritul" textului sacru creştin ortodox)[50]. Este un exemplu ilustrativ pentru aşa-numita s i n o n i m i e i n a b s e n t i a[51], concept ce implică

[46] Operaţia de alegere a uneltelor lingvistice nu se mărgineşte, prin urmare, la reţinerea semneler necesare, ea caracterizându-se şi printr-o „discriminare" (cf. Slama-Cazacu 1968:76) făcută printre aceste semne [în cazul nostru, se impunea „discriminarea" lui *a nutri* în favoarea lui *a hrăni*], acordându-li-se diverse roluri, iar, de aici, forme şi locuri specifice, în acord cu funcţia pe care o vor avea de îndeplinit. În opinia autoarei citate (*ibid.,* 99, 100), pe bună dreptate, contextul are valoare diacritică, el impunând anumite limite în şirul posibilităţilor de variaţii, determinând, în ultimă instanţă, alegerea unui anumit cuvânt.

[47] Substituiri rezultate, de asemenea, în urma transpunerii servile a termenului catolic ce figurează în originalul francez.

[48] Cuvintele *trebuie* să fie alese ţinându-se seama de legăturile lor reciproce în limbă, de raporturile dintre termenii sinonimi sau antonimi, derivaţi (Slama-Cazacu 1968:75). Astfel, de exemplu, între termenii sinonimi din planul paradigmatic al limbii (sistemul limbii şi variantele istorice şi spaţiale, sistemice, ale limbii naţionale), s-au dezvoltat în timp deosebiri de diferite categorii: semantico-obiective, semantico-subiective, dialectale şi diacronice (Irimia 1999:43).

[49] Chiar dacă este vorba despre un text de cult catolic, instrumentul de exprimare al acestui text este limba română (iar nu franceza sau italiana etc.), prin urmare compatibilităţile/incompatibilităţile semantico-conceptuale se determină în funcţie de acest aspect.

[50] Este interesant, cam în acelaşi sens, un exemplu dat de Irimia (1999: 43) şi care îşi dovedeşte relevanţa cât priveşte snobismul lingvistic al vorbitorilor actuali de română, în ipostaza lor de *homo politicus:* „*Să* mă *scuze* Dumnezeu...!", structură în care numai verbul sinonim moştenit din latină, anume *a ierta*, este compatibil cu subiectul *Dumnezeu*.

[51] *Competenţa idiomatică* constă în selecţia într-o comunicare a unui singur termen dintr-o serie sinonimică, însoţită de excluderea celorlalţi (v., de exemplu, Munteanu 2007: 96).

BDD-A19617 © 2012 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 12:18:30 UTC)

inclusiv c o m p e t e n ţ a i d i o m a t i c ă (cunoaşterea normei), prin aceea că „vorbitorii trebuie să cunoască *diferenţele dintre cuvinte* (s.n.)[52]".

2) „substituiri" improprii din motive referenţiale[53]: *parfum*, termen purtător al unei semantici laice, care nu include toate semele caracteristice lui *mir* „untdelemn parfumat şi sfinţit, întrebuinţat la săvârşirea unor ritualuri în biserica creştină": „S-a apropiat de El o femeie cu un vas de alabastru cu un *parfum* foarte scump" (BP 26:7; cf. şi NTC); *a se menţine* (/*a răbda*): „Dar care *se va menţine* până la urmă, acela se va mântui" (NTC 24:12): verbul neologic nu conţine semele necesare comunicării adevărului respectiv (mântuirea în perspectivă creştină); *a denunţa*, verb inadecvat semantico-stilistic, fiind un termen oficial, care implică semul [+ infracţiune], or semnificaţia din pasajul respectiv este cu totul alta: „Iosif [...], care era om drept şi nu voia *să* o *denunţe*..." (NTC 1:19)/ în celelalte versiuni: *a expune public* (BP); *a face de ruşine* (BI); *a vădi* (BO);

3) traduceri greşite sau stângace: *catedră* – pentru *scaun*[54]: „Pe *catedra* lui Moise s'au aşezat cărturarii şi Farizeii" (NTC 23:1, 2) ş.a.

Bibliografie

BB = *Biblia Vulgata. Blaj 1760-1761*, vol. V, ediţie realizată sub egida Institutului de Istorie „George Barit" din Cluj-Napoca, [Indice, p. 380–427], Editura Academiei Române, Bucureşti, 2005.

BI = *Biblia sau Sfânta Scriptură a Vechiului şi Noului Testament*, Societatea Biblică, Ierusalim, 1980.

BIBLIA 1688 = *Biblia de la Bucureşti* (1688), în seria *Monumenta linguae Dacoromanorum*, Pars I (*Genesis*) [Indice, p. 365–454], Editura Universităţii „Al. I. Cuza", Iaşi, 1988; Pars II (*Exodus*) [Indice, p. 230–302], 1991; Pars III (*Leviticus*) [Indice, p. 205–258], 1993; Pars IV (*Numeri*) [Indice, p. 212-276], 1994; Pars V (*Deuteronomium*) [Indice, p. 246–332], 1997 (volum întocmit de: Alexandru Andriescu, Vasile Arvinte, Ioan Caproşu, Corneliu Dimitriu, Elsa Lüder, Paul Miron, Marietta Ujică).

BO = *Biblia sau Sfânta Scriptură*, tipărită sub îndrumarea şi cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul B.O.R., cu aprobarea Sf. Sinod, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al B.O.R., Bucureşti, 1988.

BP = *Biblia sau Sfânta Scriptură. Vechiul şi Noul Testament*, GBV, 1990 (ed. I: 1989).

NTB = *Noul Testament de la Bălgrad (1648)*, Editura Arhiepiscopiei Ortodoxe Române, Alba Iulia, 1998.

[52] În cazul de faţă, ***in**competenţă idiomatică* şi, implicit, ***ne**cunoaştere a normei!*

[53] De fapt, a trece dintr-o limbă în alta înseamnă (cf. Bell 2000: 24) „a modifica structurile". Mai mult, formele respective care diferă exprimă sensuri care nu au cum să coincidă total: nu există sinonimie perfectă în interiorul aceleiaşi limbi, prin urmare nu ar trebui să surprindă descoperirea că acest tip de sinonimie nu există între două/ mai multe limbi (cf. id., *ibid.*).

[54] Foarte probabil, fr. *chaise* „scaun" a fost... „confundat" cu *chaire* „catedră", în consecinţă realizîndu-se respectiva echivalare.

BDD-A19617 © 2012 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 12:18:30 UTC)

NTC = *Noul Testament* [tradus şi adnotat de pr. dr. Emil Pascal], Éditions du dialogue, Société d'Éditions Internationales, Paris, 1992 (ediția a patra).
TC = *Tetraevanghelul lui Coresi* (*Brașov 1560–1561) comparat cu Evangheliarul lui Radu de la Mănicești (1574)*, ediţie alcătuită de Fl. Dimitrescu [Indice, p. 299–423], Editura Academiei Române, Bucureşti, 1963.
CDDE = Ion Aurel Candrea, *Dicționarul etimologic al limbii române. Elementele latine* (A - putea) (în colaborare cu Ovid Densusianu) [ediţie îngrijită şi Prefață de Gr. Brâncuş, Editura Paralela 45, Bucureşti, 2003], Bucureşti, 1907–1914.
CDER = Al. Ciorănescu, *Dicționarul etimologic al limbii române*, ediţie îngrijită şi traducere din limba spaniolă de Tudora Şandru Mehedinți şi Magdalena Popescu Marin, Editura Saeculum I.O., Bucureşti, 2007.
DEX 1998 = *Dicționarul explicativ al limbii române*, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan", Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1998.
DÎL-R = Gheorghe Chivu, Emanuela Buză, Alexandra Roman Moraru, *Dicționarul împrumuturilor latino-romanice în limba română veche (1421–1760)*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1992.
DOOM 2005 = *Dicționar ortografic, ortoepic și morfologic*, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2005.
MDA I = *Mic dicționar academic* (A–ME), Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2010.
MDA II = *Mic dicționar academic* (MI–Z), Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2010.
DN = Florin Marcu, Constant Maneca, *Dicționar de neologisme*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1986.
MDN = Florin Marcu, *Marele dicționar de neologisme*, ediţie revăzută, augmentată şi actualizată, Editura Saeculum, Bucureşti, 2008.
PEW = Sextil Puşcariu, *Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache. I. Lateinisches Element mit Berücksichtigung aller romanischen Sprachen*, Carl Winter's Universitätsbuchhandlung, Heidelberg, 1905.
REW = Wilhelm Meyer-Lübke, *Romanisches Etymologisches Wörterbuch*, Carl Winter. Universitätverlag, Heidelberg, 1972.
TDRG I = H. Tiktin, *Rumänisch-Deutsches Wörterbuch*, Band I (A–C), Otto Harrassowitz, Wiesbaden, 1986.
TDRG II = H. Tiktin, *Rumänisch-Deutsches Wörterbuch*, Band II (D–O), Otto Harrassowitz, Wiesbaden, 1988.
TDRG III = H. Tiktin, *Rumänisch-Deutsches Wörterbuch*, Band III (P–Z), Clusium, Cluj-Napoca, 2005.

Bell 2000: Roger T. Bell, *Teoria și practica traducerii*, traducere de Cătălina Gazi, Collegium, Litere, Editura Polirom, Iaşi, 2000.

BDD-A19617 © 2012 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 12:18:30 UTC)

Bidu-Vrânceanu 2008: Angela Bidu-Vrânceanu, *Câmpuri lexicale din limba română. Probleme teoretice şi aplicaţii practice*, Editura Universităţii din Bucureşti, Bucureşti, 2008.

Groza 2008: Liviu Groza, „Expresii franţuzeşti vechi şi învechite folosite în româna contemporană", în *Lucrările celui de-al doilea Simpozion Internațional de Lingvistică*, *București (28-29 noiembrie 2008)*, Editura Universităţii din Bucureşti, Bucureşti, 2008, p. 235–242.

Guţu-Romalo 1972: Valeria Guţu-Romalo, *Corectitudine și greşeală (Limba română de azi)*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1972.

Guţu-Romalo 1996: Valeria Guţu-Romalo, *Stilul „relaxat" în uzul limbii române actuale*, în „Limba română", XLV, 1996, nr. 3–4, p. 20–24.

Hristea 1976: Theodor Hristea, *Rolul presei în apariția și dezvoltarea inovațiilor lingvistice negative*, în „Presa noastră", 1976, nr. 3, p. 19–22.

Irimia 1999: Dumitru Irimia, *Introducere în stilistică*, Editura Polirom, Iaşi, 1999.

Munteanu 2007: Cristinel Munteanu, *Sinonimia frazeologică în limba română din perspectiva lingvisticii integrale*, Editura Independenţa Economică, Piteşti, 2007.

Puşcariu 1976 (I): Sextil Puşcariu, *Limba română. Privire generală*, Editura Minerva, Bucureşti, 1976.

Slama-Cazacu 1968: Tatiana Slama-Cazacu, *Introducere în psiholingvistică*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1968.

Slama-Cazacu 2000: Tatiana Slama-Cazacu, *Stratageme comunicaționale și manipularea*, Editura Polirom, Iaşi, 2000.

Stoichiţoiu 2005: Adriana Stooichiţoiu Ichim, *Vocabularul limbii române actuale. Dinamică, influenţe, creativitate*, Editura BIC ALL, Bucureşti, 2005.

Teleoacă 2011a: Dana-Luminița Teleoacă, *Morfosintaxa textului biblic actual: Evanghelia după Matei* [comunicare susţinută la Academia Română, Bucureşti, 3 noiembrie 2011].

Teleoacă 2011b: Dana-Luminița Teleoacă, *Fenomene lexicale conservatoare în textul biblic actual* [comunicare la cel de al 11-lea Colocviu Internaţional al Departamentului de Limba română, „*Limba română: direcţii actuale în cercetarea lingvistică*", Bucureşti, 9−10 decembrie 2011].

BDD-A19617 © 2012 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 12:18:30 UTC)